

דף יד.

כתוב אחד אומר כרסיה שביבין דינור וכו', לא קשיא
אחד לו ואחד לדוד וכו', אחד לדין ואחד לצדקה וכו',

אלא אחד לכסא ואחד לשרפרף, כסא לישב עליו שרפרף להדום רגליו.

[א] מבואר ג' תירוצים למה יש ב' כסאות בשמים [א] לה' ולדוד, [ב] לדין ולצדקה, [ג] לכסא ולשרפרף. יש להבין ענין הב' כסאות לדין וצדקה. ומה דמצינו בעוד מקומות בזה.

- א. הגמ' הקשה סתירת הפסוק בדניאל דתחילה משמע שראה ב' כסאות בשמים, ואח"כ כתיב כסא בלשון יחיד, והגמ' תי באופן השני דאחד לדין ואחד לצדקה.
- ב. העיון יעקב (סנהדרין דף לח:) הקשה דמבואר מדרש בבראשית רבה דהקב"ה שיתף מדת הרחמים עם מדת הדין, וא"כ למה יש בזה ב' כסאות, הא הדין משותף ברחמים [דהיינו שיהא כסא אחד משותף בדין וצדקה].
- ג. ות"י עפ"י התורת חיים, דבגמ' ע"ז (דף ג:) איתא ד"ב שעות הן היום, ובג' ראשונות הקב"ה יושב ועוסק בתורה, ובשניות יושב ודן את את כל העולם כולו כיון שרואה שנתחייב עולם כלייה 'עומד מכסא הדין ויושב על כסא רחמים'.
- והקשה בתורת חיים (שם) א"כ למה הוא חוזר ויושב על כסא דין בכל יום, הוה ליה לישב מיד על כסא רחמים. ות"י דמי שיכול להתקיים בדין כגון צדיקים וחסידים גמורים המה נידונים במדת הדין דה' דן אותן כחוט השערה דזהו כפי מה שרצה הקב"ה לברוא את העולם, ורק דאינו מתקיים בכך ולכן הוא חוזר ויושב על כסא רחמים.
- ד. וכתב בעיון יעקב דבזה מתיישב, דיש ב' כסאות נפרדות דבאמת הכסא דין נשאר ורק דנתוסף כסא רחמים.
- ה. ידוע הפסיקתא (הובא בגר"א ס"י תקפ"ה) דכתיב עלה אלקים בתרועה, וכתיב אשרי העם יודעי תרועה, דע"י שכלל ישראל תוקעין בשופר הקב"ה עולה מכסא דין ויושב על כסא רחמים. ויש שהעירו דזהו הב' כסאות המובא כאן.

י"ח קללות קילל ישעיה.. ולא נתקררה דעתו עד וכו' ירהבו הנער בזקן וכו'.

[ב] הכל תמהו וכי ישעיה הנביא היה שונא לישראל שלא נתקררה דעתו עד שקיללם קללה נמרצת כזו שירהבו נער בזקן.

- א. במהרש"א (סוף ד"ה ונתת) ת"י דראה מזה סימן למשיח, דאמרינן דבעקבתא דמשיחא יראי חטא ימאסו וכו' ונערים לבינו פני זקנים וכו' ונמצא דע"י שנתקיים קללה זו כבר נראית עקבות פעמי משיח.
- ב. בעיון יעקב (כאן), והחיד"א (פתח עינים) פ"י באופן נפלא, דגדולי הדור נתפסים בעון הדור שלא הוכיחו את הדור, וכשראה ישעיה שירהבו נער בזקן, ולא יקבלו תוכחה מגדולי הדור, הרי נתקררה דעתו בזה, שממילא לא יתפסו בעון הדור.
- ג. בענף יוסף פ"י ירהבו נער בזקן ר"ל שהנער יכבד עצמו בהיותו 'זקן' ות"י, ולכה"פ עיקר הכבוד יהא להיות ת"י.
- ד. בבניה לעתים [דרוש מ"ח, לבעל גידולי תרומה] ביאר דאין הכוונה שנתקררה דעתו ששמח ח"ו, אלא דתמה מאד איך יתכן שיבואו כ"כ עונשים על כלל ישראל, ולא נתקררה איך ליישבה עד שנתבאה שירהבו נער בזקן, ואז הבין שמגיע להם עונשים כזה, ובדומה למרע"ה שנתקשה איך ישראל סבלו כ"כ בגלות מצרים, וכשראה לשה"ר אמר אכן נודע הדבר.
- ה. הגר"ח שמולביץ (שיחות מוסר מאמר ס"א) כתב דכוונת לא נתקררה ר"ל שלא נתקיים הקללה לגמרי עד קללה זו דלא נשאר בכלל ישראל מאומה, וביאר באורך דכשם שאין העוף פורח בלי כנפים כך כלל ישראל א"א להתקיים בלי זקנים, והיינו דזקנים אינו רק מעלה לישראל, אלא דבלעדס אין להם כלום, ובלי כבוד הרב אין הזקנים מועילין מאומה.

דף יד: ארבעה נכנסו לפרדס.

[ג] נחלקו הראשונים בכוונת הך כניסה לפרדס [תהלה ליונה].

- א. רש"י פ"י נכנסו לפרדס שעלו לרקיע ע"י שם. ותוסי' פ"י דלא עלו למעלה ממש, אלא היה נראה להם כמו שעלו, והביא שכן פ"י הערוך, וכן עיין ברבינו חננאל שכתב דהיו רואין המלאכים וכו' ומבואר דלא עלו אלא ראו. (וע"ע תוסי' גיטין פד.).
- ב. החיד"א במחזיק ברכה (או"ח ס"י ר"ט) נשאל במי שנכנס לפרדס ויצא בשלום עם מברך ברכת הגומל, ותחילה כתב דכל מה שהאדם עושה ברצון ל"ש ברכת הגומל, אבל כניסה לפרדס כתב דבלא"ה לא היה עליה גשמי וכתוסי', ואינו מענינא.

תוכן ענינים

- א. בענין כסא דין ורחמים, וענין השופר.
- ב. בענין כוונת נתקררה דעתו של ישעיה.
- ג. בענין ד' נכנסו לפרדס, הכוונה בזה.
- ד. בענין בתולה שעברה, מהו הבעיא.
- ה. מילה בשבת בולד שנולד ע"י אמבטי.

שאלו את בן זומא בתולה שעיברה מהו לכ"ג מי חיישינן לדשמואל דאמר שמואל יכול אני לבעול כמה בעילות בלא דם זכו' שמא באמבטי עיברה זכו'.

ד] נחלקו הראשונים מהו ספיקת הגמ' בבתולה שעיברה, ומהו הציור.

א. רש"י בפ"י הראשון [ועל דרך זה פ"י התוס'] כתב דמיירי באשה שרוצה להנשא לכהן גדול והיא מעוברת דמוכיח שהיא בעולה, אולם היא אומרת שבתולה היא, והגמ' מסתפק אי שכיחא דשמואל או לא, דבזה יהא תלוי אי תהא נאמנת לומר שהיא בתולה [עוד פרש"י באופ"א דודאי היא בתולה והנידון איך נתעברה ואכמ"ל, ועיין חזו"א דלהלן בכוונתו].

ב. תוס' הביא פרש"י הנ"ל ונתקשו איך תהא נאמנת [ותלוהו בפלוגתת רבנן גמליאל ור' יהושע בכתובות דף יג. ע"ש], וכתבו ג' מהלכים בביאור ספיקת הגמ':

❖ פ"י דמספקא לן אי נאמנת שהיא בתולה, ולא דמי לבעלמא כיון שהיא ג"כ מוזהרת דלגבי בעולה לכה"ג כתיב לשון יקח וקרינן ביה יקיח דהיינו שגם היא מוזהרת, ולכן מספקא לן אי נאמנת להחזיק עצמה בבתולה.

❖ עוד פ"י דמספקא לן אי טריחינן לבודקה על פי חבית, דבגמ' כתובות (דף י:) מבואר דאפשר לבדוק אשה אי בתולה היא דמושיבין אותה על פי חבית ואם ריחה נודף אז נודע שהיא בעולה, וכאן מספקא לן עד כמה שכיח הדבר שתהא בתולה כדי לטרוח לבודקה.

❖ עוד פ"י דמיירי שכבר בדקה, והנידון אי סמכינן על הבדיקה דאי לא שכיחא שתהא בתולה אין להתירה.

ג. רבינו חננאל פ"י באופ"א לגמרי, דהספק אי האשה טמאה לידה, דאם היה באמבטי אז אין כאן אשה כי תזריע וילדה ואינה טמאה לידה זכו', ועיין להלן אות ה' מה שהארכנו בדבריו.

ד. ב' גירסאות בתוס': תוס' אצלינו כתבו 'ואי שכיחא דשמואל מהימנא'. ומבואר דאי נבעלה בהטיה כשמואל, אז היא מותרת לכהן גדול. אולם בזה נחלקו המל"מ (ה'ל' איסוי"ב פ"ז הי"ג) והב"ח (הגהות הבי"ח אות כ') איך לגרוס בתוס'.

א) המל"מ (שם) העתיק תוס' כפי גירסא שלנו 'דאי שכיחא דשמואל מהימנא' והוכיח מזה חידוש גדול דבתולה שנבעלה בלי השרת בתולים היא מותרת לכהן גדול [אע"ג דדינה כבעולה לכל דבר], ותמה עפ"י הוכחות רבות דאשה שנבעלה בעילה גמורה ורק לא יצא דם דדינה כבעולה והיא אסורה לכהן גדול ע"ש.

ב) אולם הבי"ח הגיה בתוס' 'דאי לא שכיחא דשמואל מהימנא' והיינו דאי נעשית לה בעילה בהטיה היא נאסרת, והצד להתירה הוא רק אם נתעברה באמבטי דלא היה לה ביאה כלל, ועיין במרומי שדה ואו"ש שכתבו כפי הבנת הבי"ח. בחזו"א (אה"ע סי' י"ד אות י"א) האריך בזה, ותלה הדבר בב' פירושים של רש"י עשה"ט.

ה) רבינו חננאל פ"י הגמ' דלא כרש"י ותוס' אלא דהגמ' מסתפק אי נוהג טומאת לידה בעיבור ע"י אמבטי. נ"מ להלכה עפ"ז.

א. ברבינו חננאל (נדפס להלן) אינו גורס מהו לכהן גדול, אלא הנידון אי בלידתה יש טומאת לידה.

ב. וביאר הספק דאי נבעלה בהטיה אז קרינן בה אשה כי תזריע וילדה זכר דטמאה לידה, או דאמרינן באמבטי נתעברה 'וזה מעשה נסים הוא, ואינה טמאה לידה שאין אני קורא בה אשה כי תזריע'. וצ"ב טעמו.

ג. בקובץ שיעורים (ח"א, כתובות אות ר"ג) ביאר דסתם לידה הכתובה בתורה איירי בלידה כדרך הרגילה, דכל דיני התורה נאמרו כפי הרגיל ולא שלא כדרך.

ד. במנחת שלמה (תנינא סי' קמ"ד) ביאר דכל שהאשה אינה מסייעת להזרעת הבעל אין אני קורא בה אשה כי תזריע, וגם מפני שאין זה דרך הזורעים. ומבואר דהוסיף טעם דצריך שיהא ע"י הבעל והאשה יחד, ואלי"כ לא מקרי אשה כי תזריע [ואח"כ הוסיף כדרך הזורעים וזהו על דרך ר' אלחנן].

ה. פשטות דברי רבינו חננאל משמע דבזה שהוא מעשה נסים הוא סברא שאינו טמאה לידה, וכן דייק במנחת שלמה (שם) ורק הקשה מהכ"ת נימא דמכח שאינו מצוי כלל והוא קרוב לנס שלא תהא אמו טמאה לידה.

ו. נ"מ להלכה: בגמ' שבת (דף קלה.) מבואר דכל שהאשה טמאה לידה אז מלין הולד בשבת, ואי"כ הולד מנתעברה באמבטי [או בזרע שניתנה ברחמה ע"י רופא שלא ע"י ביאה] נימא דאין המילה דוחה שבת.

ז. במנחת שלמה (שם) נסתפק בזה לדינא, ובנשמת אברהם (מהוד"ת עמ' קט"ז) הביא מהגרשז"א והגר"ש אלישיב דאין למולו בשבת, ובשבט הלוי (ח"ט סי' ר"ט) פסק בפשיטות שאין לחוש לזה ומותר למולו בשבת, וטעמו דהר"ח הוא יחידאה בפירוש זה, ועוד דדוקא בנתעברה באמבטי דהוי מעשה נסים נסתפק בזה זכו' ע"ש.